

AVRUPA'DAKİ TÜRKLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN ÇATIŞMA KURAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Zehra Ulucak

zulucak84@gmail.com

Özet

Bu çalışmada 1960'lı yıllarda çeşitli Avrupa ülkelerine göçen Türk vatandaşlarının Avrupa'da doğan çocuklarının günümüzde, Türk ve Müslüman olmaları dolayısıyla yaşadıkları toplumda karşılaştıkları sorunlar, Türk örf ve adetlerini ne kadar yaşatabildikleri ve Türk vatandaşlarının Avrupa toplumunda kendi aralarında ne kadar örgütlenebildikleri çatışma kuramı bağlamında, odak grup görüşmesi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Çalışma, Avrupa'ya göç eden Türklerin, göçün ilk yıllarındaki kadar çetin olmasa bile, dini yaşayış, kültürel tutum ve dil konusunda karşılaştıkları sorunun, ön yargıların ve yabancı düşmanlığının günümüzde hala devam ediyor olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Göç, Avrupa, Dil, Türk Vatandaşları, Önyargı

Abstract

ANALYSIS OF THE CHALLENGES ENCOUNTERED BY THE TURKISH LIVING ABROAD WITHIN THE CONFLICT THEORY

This study analyzed the problems which children of the Turkish citizens having migrated to European countries in 1960s face today because of being Turkish and Muslim, to what extent they keep the Turkish customs and traditions alive, and how Turkish citizens living in European societies are organized within themselves within the context of conflict theory by employing group-oriented interviews. The study reveals that while not being as challenging as the initial years of the migration, the challenges encountered in the fields of cultural attitude and language, prejudices and xenophobia are still surviving today.

Key words: Migration, Europe, Language, Turkish Citizens, Prejudice

تدقيق المشكلات التي تواجه الأتراك الموجودين في أوروبا في إطار نظرية الصراع

زهرة أولوجاق

zulucak84@gmail.com

ملخص

تم في هذه الدراسة تدقيق وضع أبناء الأتراك الذين هاجروا الى مختلف دول أوروبا في الستينيات من القرن الماضي في يومنا هذا، المشاكل التي يعيشونها في المجتمع لكونهم أتراكا و مسلمين، و مدى استطاعتهم الحفاظ على عاداتهم و تقاليدهم و مدى قدرة المواطنين الأتراك على التنظيم فيما بينهم في المجتمع الأوروبي في سياق نظرية الصراع عن طريق تقنية لقاء مجموعة التركيز. هذه الدراسة تؤكد لنا أن العداء الأوروبي للأجانب و الرأي المسبق من ناحية اللغة و الثقافة و الحياة الدينية مازالت موجودة و لو لم تكن كما كانت عليه في الأعوام الأولى التي هاجر فيها المواطنون الأتراك الى أوروبا

1. Giriş

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle hızlı bir kalkınma sürecine giren Batı Avrupa ülkeleri, ülkelerinde giderek artan işçi açığını gidermek için daha ucuza işçi çalıştırma yoluna gitmiştir (<http://arsiv.ntv.com.tr>). Türkiye, göçmen işçi ve işverenlerin ihtiyaçlarının karşılanması için Almanya ile 1961'de, Avusturya, Belçika ve Hollanda ile 1964'te, Fransa ile 1965'te ve Avustralya ile 1967'de işgücü anlaşmaları imzalamış ve böylece resmi Türk işgücü göçü başlamıştır (<http://www.mfa.gov.tr>). Her ne kadar 1974'teki petrol kriziyle başlayan ekonomik durgunluk göç hareketini bir süreliğine kesintiye uğratmış olsa da Batı Avrupa hükümetleri, yerel halkla uyum sağlamak için göçmen işçileri aileleriyle birleştirme kararı aldığında Türk göçmenlerin, gittikleri ülkelerde yerleşik hayata geçeceklerinin sinyalleri verilmiştir. Türkiye'den Avrupa'ya göç edenlerin sayısı 1973 yılında 775 bin kişi iken, 2011 yılı itibarıyla Avrupa'da yaşayan vatandaşların 5 milyon dolayında olduğu belirtilmiştir. TBMM verilerine göre, 2011 yılında, Almanya'da yaşayan Türklerin sayısı 2 milyon 700 bin dolayında olup bunlardan 950 bini Alman vatandaşıdır. Hollanda'da yaşayan 365 bin Türk'ün 266 bini Hollanda vatandaşı, Fransa'daki 380 bin Türk'ün 200 bini Fransa vatandaşı, Avusturya'daki 233 bin Türk'ün de 123 bini Avusturya vatandaşı olmuştur (www.tbmm.gov.tr).

Avrupa ülkelerinin zorlu iş koşullarında performans kaybı olmaması adına sıkı doktor kontrollerinden geçirilen göçmen işçi adayları para biriktirme hayaliyle Sirkeci garından yola çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'nın derin izlerini taşıyan ülkelere ucuz işgücü oluşturan Türk göçmen işçiler, acımasız kapitalist sisteme bir şekilde eklenmiştir. Birkaç seneliğine çalışmak için yurtlarını terk edenler geri dönmediği gibi her sene gidenlere yenileri eklenmiştir. Sınır kapılarında sağcı, milliyetçi partilere oy veren gurbetçiler buldukları ülkelere sol, sosyalist partilerden yana oy kullanmışlar ancak kendilerine vaat edilen şartları hiçbir zaman bulamamışlardır. Üstelik küreselleşmeyle birlikte Avrupa'ya hâkim olan muhafazakâr sağ ideolojinin hem ideolojik hem de politik suçlamalarına maruz kalmışlardır (Varlı, 2010).

Avrupa'ya göçen ilk kuşak para biriktirip Türkiye'de yatırım yapmayı planlasa da yurt dışında bulunma amaçları nesilden nesile farklılaşmış ve günümüzde yeni nesil Türkler, göç ettikleri ülkelere yerleşerek o ülkelere vatandaşlık hakkı kazanmaya başlamıştır (Karabağ, 2006: 18-21). Federal Göç ve Mülteciler Dairesi'nin (Bamf) verilerinde, Almanya'da yaşayan göçmenler arasında Türkiye kökenlilerin sayısı yaklaşık 2 milyon 900 bin ve bunların yaklaşık yarısı Alman pasaportuna sahip olduğu görülmektedir. Bamf'a göre, 2014 yılında 22 binden fazla Türkiye kökenli göçmen Alman vatandaşlığı aldı ve bu Federal Almanya vatandaşlığına geçenlerin tümünün beşte birine denk düşmektedir (<http://www.dw.com/tr>).

İltica ettikleri ülkelerin ekonomik kalkınmalarına önemli katkıda bulunan Türk göçmenler, iki kuşak sonra sadece işçi konumunda kalmayıp, akademisyen, bilim adamı, doktor, mühendis, avukat, gazeteci, iş adamı, sanatçı, politikacı, sporcu gibi çeşitli sahalarda meslek sahipleri olarak buldukları ülkelerin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatında kendilerine yer bulmuştur (<http://www.mfa.gov.tr>). Ancak bu gelişmeler, Türk vatandaşlarının ister istemez anadillerinden ve öz kültürlerinden uzaklaşmalarını da beraberinde getirmiştir. Türkler uzun yıllar yaşadıkları yabancı ülkelerin toplumunda uyum problemi yaşamış ve yabancılara yönelik ayrımcılık ve önyargıların yanı sıra eğitim, istihdam, siyasi haklar konusunda da pek çok sorunla karşılaşmıştır. Türk göçmenlerin eğitim seviyesinin düşük, geleneksel değerlerine bağlılıklarının güçlü olması, göç ettikleri Avrupa ülkelerindeki sosyo-kültürel hayata uyum sağlamakta zorlandıkları yorumlarını beraberinde getirmiştir (Türkdoğan, 1977: 99).

İlk Türk göçünün başladığı yıldan itibaren yaklaşık 60 yıl geçmiş ve 2014 verilerine göre Türkler Almanya'nın nüfusunun yüzde 3,4'ünü oluşturmuştur. Avrupa Birliği sınırları içinde yaşayan yaklaşık 2,7 milyon Türk'ün yaklaşık yarısının Almanya'da doğduğu belirtilmiştir (Zerzavatçıoğlu, 2014: 123-134). Yurtdışında yaşayan 5,5 milyonu aşkın Türk'ün yaklaşık 4,6 milyonu Batı Avrupa ülkelerinde, geri kalanı Kuzey Amerika, Asya, Orta Doğu ve Avustralya'da yerleşmiştir (www.mfa.gov.tr).

Makalenin içeriğine ilişkin olarak Fransa örneğini verebiliriz. Ülkenin hemen hemen dört yanında Türkleri tek çatı altında toplayan dernekler, Türkler arasında milli birlik ve beraberlik ruhunu koruyor. Cezayirli ve Faslı gibi diğer azınlık grupları kısmen de olsa asimile etmeyi başaran Fransızlar ise ülkedeki Türklerin dayanışma içinde yaşamlarını sürdürmelerinden oldukça rahatsız oluyor.

Öte yandan, eğitim alanında da pek çok dışlamaya maruz kalan Türk öğrencilerin iyi bir eğitim almasının önüne geçiliyor. Fransa'da Türk gençlerinin çoğu orta okuldan sonra okumayı bırakıp, çalışmaya başlıyor. Bu, yabancı uyruklu gençlerin öğretmenleri tarafından yanlış yönlendirilmiş olmasından kaynaklanıyor. Örneğin, okulda diğer öğrencilere göre derslerinde zorlanan kişi bir Türk olduğunda hocalar öğrenciye gayret etmesi için destek vermek yerine daha alt seviyede bir bölüme yönlendiriyor. Bu ve benzeri girişimlerle Türklerin üst düzey eğitim almaları engellenmeye çalışılıyor. Diğer taraftan, yıllardır Türk kültürünü, tarihini ve atalarını Fransa'da verilen Türkçe derslerinden öğrenen "Fransız Türkleri", bu geleneğe son vermek isteyen Fransız hükümetinin girişimiyle dilini ve kültürünü unutmaya riskiyle karşı karşıya bırakılıyor.

1.2. Yöntem ve Hipotez

Araştırmada, "çatışma teorisi" ve bu teorinin ana çerçevesini oluşturan "çifte standart, ön yargı, dışlama ve uyuşmazlık" kavramları temel alınarak hipotezler oluşturulmuştur.

Araştırmanın temel hipotezi, Türk-Avrupalı ilişkilerindeki çatışmanın temelinde ön yargının ve öteki algısının yer almasıdır. Diğer bir hipotez de toplumu oluşturan farklı yapılarıdaki öğeler arasında görece bir çatışma olduğudur.

Araştırmanın uygulama aşamasında odak grup görüşmesi tekniği kullanılarak, görüşmecilere, Avrupa toplumunda maruz kaldıkları sorunlarla ilgili bir takım sorular yöneltilmiştir.

2. Avrupa'daki Türklerin Karşılaştıkları Sorunlar

2.1. Göç ve Asimilasyon

Sanayileşme sonrası ortaya çıkan ulus devlet anlayışının beraberinde gerektirdiği siyasi sınırlar, ülkeler arası nüfus hareketliliğine engel oluşturmuş olsa da sosyo-ekonomik yapının zayıf olduğu ülkelerde çok sayıda insanın yasal veya yasal olmayan yollardan başka ülkelere göç etmesinin önüne geçememiştir (Yavuz, 2013).

Temelinde itici güçlerin olduğu, genellikle siyasal veya dinsel bir takım nedenlerle, savaş, sel, yangın ve deprem gibi doğal felaketlere bağlı olarak yaşanan zorunlu göçler, ideolojik baskılardan kurtulma, düşünce ve fikir hürriyeti elde etme gibi sebeplerle isteğe bağlı da gerçekleşebilmektedir. Diğer taraftan temelinde çekici faktörlerin yattığı daha iyi yaşam koşullarına sahip olma amacıyla gerçekleşen isteğe bağlı/gönüllü göçlerin sebebini dört maddede sınıflandırmak mümkündür. "Bunlardan ilki kazanç, kar ya da ticari amaç taşıyan göçler; ikincisi, sistematik kolonizasyon nedeniyle gerçekleşen göçler; üçüncüsü; göç rekabeti sonucu gerçekleşen; sonuncusu ise çalışma ve istihdam amaçlı göçlerdir." Amerika'ya 19. yüzyılda yapılan ya da yakın geçmişte Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine gerçekleşen göçler dördüncüye maddeye örnek olarak gösterilebilir (Oran, 2001:70).

Yakın geçmişte, hızlı şehirleşme ve sanayileşme sayesinde artan refah ve istihdam imkânları özellikle alt gelir grubu ve kırsal kesimden pek çok kişinin köy, kasaba veya ilçe merkezlerinden kent merkezlerine iç göç etmelerine neden olmuştur. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere daha gelişmiş olarak nitelendirilebilecek ülkelere doğru gerçekleşen dış göç hareketinin ülkemizdeki yansımaları işgücü göçü şeklinde olmuştur. Bu anlamda gelişmiş ülke sayılan Avrupa ülkeleri ve ABD başlıca göç merkezleri haline gelmiştir (Kocacı, 2006: 70). Türkiye'de genel olarak 1950'li yıllarda başlayan iç göç hareketleri, 1960'lı yıllarda da dış göçle devam etmiştir (Altuntaş, 2008:25). İstatistikler, dış göçün çoğunlukla kırsal yerleşim yerlerinden gerçekleştiğini ortaya koymuştur (Eren, 2007: 274). Bu durum göçmenlerin, göç alan ülkelerin kent merkezlerinde daha fazla uyum problemi yaşamalarını da beraberinde getirmiştir.

Yurtdışına işçi göçünün en yoğun olduğu 1960'lı yıllarda Türkiye'deki yaklaşık 28 milyon nüfusun büyük bir bölümünün kalifiye olmayan iş gücünden oluştuğu görülmektedir (Suğanlı, 2003:35). Dolayısıyla Türk işçiler, önceleri "misafir işçi" (Bedirhan, 2009:3) olarak görüldükleri Avrupa ülkelerinde, ev sahibi ülkenin vatandaşları tarafından rağbet görmeyen, ağır fiziki güç gerektiren ve düşük ücretli işlerde istihdam edilmişlerdir (Suğanlı, 2003:34).

Türkiye'den 1961-1973 yılları arasında yurtdışına göç eden yaklaşık 780 bin işçinin yüzde 82'si Batı Avrupa ülkelerine, bunların da yaklaşık yüzde 84'ü Almanya'ya göç etmiştir (Mütevellioğlu, 2000:71-72). Günay'ın çalışmasına göre, 2000'li yılların başlarında Almanya'da bulunan Türk işçi sayısı yaklaşık 326 bin, Hollanda'da 309 bin, Avusturya'da 134 bin, İsviçre'de 80 bin, İngiltere'de 79 bin ve Belçika'da 70 bin civarındadır. İsveç, Danimarka, İtalya, Norveç ve Finlandiya'da ise sayı daha da azdır (Günay, 2014:35-64). "Türkiye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 31.12.2010 verilerine göre de AB ülkeleri arasında en çok Türk vatandaşı bulunan ülke Almanya'dır, ardından sırasıyla Fransa, Hollanda, Avusturya, İngiltere, Danimarka, Yunanistan ve Belçika gelmektedir (Yavuz, 2013).

2.2. Sosyo-Kültürel Entegrasyon

Hem göç eden kişiler hem de göç alan toplum arasındaki uyum sorunlarını açıklamak için bir takım kavramlardan bahsedilmektedir. Bütünleşme (integration), toplumu meydana getiren bireylerin ve çeşitli öğelerin birbirini tamamlayarak, karşılıklı bağımlılık ve düzen oluşturmaları sürecidir. Bu süreç bireylerin içinde buldukları toplumun hâkim değerleriyle özdeşleşerek toplumun sosyo-kültürel değerlerini benimsemek şeklinde ortaya çıkmaktadır (Altıntaş, 2008:38-39).

Aynılışma-benzeşme yani a-kültürasyon (acculturation), egemen bir kültüre benzeyerek onunla "aynılışma" anlamına gelir (Günay, 2003:35-64). Göçmen işçilerin, göç ettikleri ülkenin dilini ve kültürünü öğrenmeden o ülkenin toplumuyla bir arada yaşaması zor görünse de, kendi dillerinden ve kültürlerinden uzaklaşmalarını beklemek de elbette kabul edilemez bir durumdur. Sosyalleşme süreciyle egemen kültürün içselleştirilmesi aynılışma, benzeşme kavramıyla ifade edilmektedir. Sosyalleşmenin belli bir seviyede benzeşme veya aynılışma göstermesi "a-kültürasyon" şeklinde tanımlanırken, benzeşmenin ya da aynılışmanın ileriki aşaması ise "asimilasyon" olarak nitelendirilmiştir (Nuran ve diğerleri: 2005). Göç alan ülkedeki egemen kültürün, göç eden azınlığın kültürüyle etkileşimi sonucu zayıf kültürün yok edilmesine asimilasyon denilmektedir. Asimilasyon, bireyin, mensubu olduğu azınlıktaki topluluğun egemen bir toplumla etkileşimi sonucunda kendi sosyo-kültürel kimliğini tamamen kaybetmesidir (Yavuz, 2013).

2.3. Çatışma Kuramı

Uluslararası hukuk açısından "uyuşmazlık" ifadesinin taraflar arasında hak ya da çıkarlara ilişkin karşıt istek ya da görüşlerin varlığı; "çatışma" ifadesinin ise daha çok silahlı çatışmalar için kullanıldığı görülmektedir (Pazarıcı, 2004:443). Uyuşmazlık, genellikle bir konu ile ilgili olarak tarafların görüş ayrılıklarının olması ya da çıkarlarının çelişmesi şeklinde tanımlanırken; çatışma, "tarafların potansiyel tutum ve durumlarının bağdaşmaması veya gelecekte de bağdaşmayacağına öngörülmesiyle güç, çıkar ya da değerler üzerinden avantajlı duruma gelme amacındaki grupların aralarındaki rekabetin giderek artması ayrıca taraflardan en az birinin ilişkilerinin bağdaşmayacak amaçlar üzerinden yürüdüğü inancında olması" olarak tanımlanmaktadır (Mengiler: 2005:17).

Çatışma türleri üzerindeki ayrışmayı gerçekçi ve gerçek dışı uyuşmazlıklar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Gerçekçi uyuşmazlık türleri daha çok çıkar, kültürel ya da politik haklar, iktidarın ve ekonomik kaynakların dağılımı ile dinsel, ideolojik, etnik ya da cinsiyetçi taleplerin çakışması gibi kimliksel anlaşmazlık konularını içermektedir. Daha çok psikolojik kökenli olan ve mutlak somut sebeplerden kaynaklanmayan gerçek dışı uyuşmazlıklar ise önyargılar, etnosentrik ve algısal tutumlar, geçmişte yaşanmış travmalar, ideolojik, dinsel veya kültürel değerlerin çakışması şeklinde tanımlanabilmektedir. Çatışma kuramları ile ilgili çalışmalarda, çatışmaların temelinde sosyal, psikolojik ve biyolojik unsurların olduğu ileri sürülmektedir. Yapısal sorunlarla ilişkili olan çatışmalar, farklı grupların sosyo-ekonomik şartlar dolayısıyla karşı karşıya gelmesi olarak tanımlanırken, psikolojik araştırmalarda bunların gruplar arası etkileşimden kaynaklı olduğu söylenmektedir. Gruplar

arası çatışmanın temelinde toplumsal imkanların, tarihsel gelişmelerin, ekonomik ilişkilerin, siyasi hiyerarşinin, grupların statüsünün, kaynakların ve gücün adaletsiz dağılımının da etkisi olmaktadır (Şahin, 2013:35).

Çatışma kuramının kökeninde Karl Marx'ın ekonomi politiği ve sosyal felsefesi vardır. Toplumsal örgütlenmenin üretim ve mülkiyet ilişkilerine dayandığını ve toplumun temelini ekonomik yapı olduğunu söyleyen Marx, “sosyal, siyasal ve zihinsel yaşam sürecinin, maddi üretim şekli tarafından tayin edildiğini” ileri sürmüştür (Marx, 1962:362-363). Marx'a göre, toplumsal örgütlenmenin belirleyicisi olan üretim ilişkileri, mülkiyet dağılımı ve sermaye yapısı beraberinde çatışmayı getirmektedir. Marx, aynı sınıfa mensup kişilerin birlikte hareket etme eğiliminde olduklarını; ekonomik sınıfların toplumun şekillenmesinde en önemli etken olduğunu ve bu sınıfların diyalektik ilişkilerinin insanlık tarihini oluşturduğunu; doğal olarak çatışan bu sınıflar arasında gelişen sürecin toplumsal örgütlenmenin gelişim yönünü belirlediğini, ifade etmiştir (Mavi, 2011).

Marx'dan sonra gelen çatışma kuramcılarında Georg Simmel, çatışan kişi ve gruplar arasındaki ilişki biçimlerini incelemiş, “*ortak çıkarlara sahip dost topluluklarla farklı çıkarlara sahip hasım topluluklar arasında net bir ayırım yapılamayacağını ve birbiriyle bazen kesişen, bazen örtüşen, çatışanlarla çatışmayanların aynı grubun üyesi olduğu bütünleşmiş bir toplumsal yapı*” olduğunu ifade etmiştir. Çatışmayı süreklilik arz eden bir durum olarak niteleyen klasik çatışmacılara karşı çıkan Simmel, “toplumsal eylemin daima ahenk ve çatışma, sevgi ve nefret” içerdiğini vurgulayarak, toplumdaki karşılıklı bağımlılığın farklı boyutlara ulaşmasının çatışma sürecini doğrudan etkilediğini ifade etmiştir (Wallace ve Wolff, 2004:91-92). Çatışma kuramı temelini atan Marx, toplumsal sistemlerdeki değişimin asıl kaynağının çatışma olduğunu vurgularken, Simmel, çatışmanın toplum için kaçınılmaz olduğuna dikkati çekmiştir (Kızılcılık, 2002:112).

Marx, sınıflı bir toplumunda insanların, doğru olmayan ama asıl amacı egemen sınıfın statüsünü meşrulaştırmak ve korumak olan ideoloji sayılabilecek pek çok şeye inandığını, böylece bir ideolojinin, insanların kendi gerçek çıkarlarını anlamalarını engellediğini öne sürmektedir (Wallace ve Wolf: 2012,133).

Çatışma kuramının önde gelen isimlerinden Talcott Parsons ise toplumsal yapıyı, birbirinden bağımsız parçaların birbirinin içine geçerek oluşturduğu bir sistem olarak formüle eder. Düzeni, sistemin normu olarak gören Parsons'a göre, bir dengeye varma veya istikrara ulaşma eğiliminde olan toplumsal sistemde, normdan bir sapma ya da düzensizlik olduğunda, sistem kendini toparlayarak asıl konumuna dönmeye çalışmaktadır (Poloma, 1993:150-151). En önemli işlevi bütünleşme olan toplum, üyeleri arasındaki değerlerin uyumuna dayanmaktadır (Kızılcılık, 2002:109).

Çatışma kuramının en temel yönlerinden biri ideal toplum görüşüdür. İdeal bir toplum düzeninin olacağına inanan ve mevcut toplumsal düzeni mantık dışı bir kategoriye koyan çoğu çatışma kuramcısı, toplumu, güçlü bir topluluk tarafından sömürülen kitle olarak ideal düzenle karşılaştırır. Çalışmalarında, tahakküm ve yabancılaşma kavramlarını esas alan çatışma teorileri, sosyal yapının, içindeki üretim ilişkilerin sahipliğinden kaynaklanan çatışmalarla kişiler arasındaki ilişkilerin niteliğini belirlediğini varsaymaktadır (Aron, 1989:109-110).

Çatışma kuramı için birbiriyle iç içe geçmiş üç kavulden bahsedilebilir. Bunlardan ilki, toplum tarafından belirlenmemiş ancak insanların hepsinin arzu ettiği temel çıkarlara sahip olmalarıdır. İkincisi, toplumsal ilişkilerin çekirdeği olarak görülen güç kavramına atfedilen önemdir. Güç, eşitsiz bölünmüş ve çatışma kaynağı olarak değil zorlayıcı olarak görülmektedir. Bu tanımlama, insanların güç veren kaynakların dağılımı ile ilgilenmesine yol açmıştır. Üçüncüsü, değerlerin ve düşüncelerin, bütün toplumun kimliğini ve amaçlarını belirleyen araçlar olmaktan çok farklı toplumların kendi hedefleri için kullandığı aygıtlar olarak görülmesidir (Wallece-Wolf, 2004:82).

Toplumun bir çatışmalar bütünü olarak değerlendirildiği çatışma teorisine göre, toplumsal dinamizm, toplumun bir takım öğeleri arasındaki çatışmalar tarafından belirlenir. Fiziksel şiddetin ve rekabetin olmadığı bir toplumda, çatışma, başkalarının elde etmek istediği avantajların ya da kaynakların kontrolü konusunda ortaya çıkmaktadır (<http://ulusaltezmerkezi.com>).

Toplumsal düzenin, toplumların tarih boyunca süregelen çatışmalarının sonucu oluştuğunu savunan çatışma kuramcıları, toplumsal düzenin sağlanmasında çatışmanın önemine vurgu yapmıştır. Çatışma kuramı toplumu, temel değerler için mücadele eden karşıt gruplar sistemi olarak değerlendirmektedir (Kızılçelik, 1994:263). Toplumsal bir sınıf içinde birbiriyle ilişkisi olmayan veya birbirine rakip olan bireyler, farklı bir sınıfa yönelik ortak mücadele vermek zorunda kaldıkları zaman bir sınıf oluşturmaktadır (Coser, 2008:62).

Lewis Coser, çatışmanın çok önemli olmasının yanı sıra, toplumsal hayatın sadece bir yönünü oluşturduğunu ve uzlaşma kadar önemli olmadığına dikkati çekmektedir. Sosyal birliğin korunmasında çatışma sürecinin önemi üzerinde duran Coser, dış çatışmanın, “topluluk bilincini ve topluluklar arasındaki ayrılık duygusunu kuvvetlendirdiğini, bir toplumsal sistem içinde topluluklar arasında sınırlar koyduğunu ve sistem içinde topluluk kimliğini pekiştirdiğini” ifade etmektedir. Çözümle yaşanmadığı sürece çatışmanın işlevsel bir süreç olduğuna inanan Coser’a göre, çatışma, insanların önüne “negatif bir referans grubu” koyarak bireylerin kendi kimliklerinin bilincine varmasını sağlamaktadır. Sosyal sistem içindeki küçük çatışmalar, kişi ve grupları meşgul ederek sistemin bütünü bölmesini ve büyük çatışmalara yönelmesini engellemekte ve de toplumda dengeyi sağlamaktadır (Wallace ve Wolf, 2012:191).

Bu makalede ele alınan başlıca konu, yurtdışına çalışmaya giden Türklerin, gittikleri ülkelerin toplumlarıyla genelde belirgin bir uyum sağlayamamış olmasıdır. Türkiye’ye geri dönecekleri günü bekleyerek yaşayan Türkler genelde içe dönük bir hayat yaşamış, içinde buldukları toplumdan uzak durup, onlarla kaynaşmak istememişlerdir. Yurtdışına göçen birinci kuşağın, göçtükleri ülkenin halkı ile etkileşimi son derece mesafeli olmuş yaşadığı ülkenin ana dilini “kulaktan dolma” öğrenen bu kuşağın halkla ilişkisi de sınırlı olmuştur (Aksoy, 2010:7-38). Göçtükleri ülkelerde içe dönük bir hayat yaşayan Türklerin, Türkiye’ye geri dönme planları zamanla ortadan kalkınca sosyal anlamda zorluk yaşamaya başlamışlardır. Uzun yıllar kendi kültürlerinden uzak kalan ve içinde buldukları toplumunun kültürünü ve dilini öğrenmeye gayret etmeyen Türk vatandaşlarının çocukları da iki kültür arasında bocalamıştır. Küçük yaşlarda yurtdışına giden ya da yurtdışında doğan çocuklar her türlü kültürel etkiye açık olarak yetişmiş ve buldukları yabancı toplumun değer yargılarını ve yaşama biçimini benimsemeye başlamıştır. Türklerin, kendi toplumlarına entegre olması adına herhangi bir çözüm üretmeyen yabancılar için Türkler genellikle, kendilerinin tercih etmediği işlerde çalışan, ekonomiye katkı sağlayan geçici işçiler olarak görülmüşlerdir. Bilhassa Almanya’da Türk gençlerine yönelik dışlama, ötekileştirme, ayrımcılık ve akabinde Alman partilerinin izlediği Türk karşıtı politikalar zaman içinde yabancı düşmanlığına dönüşmüştür.

3. Araştırmanın Bulguları ve Tartışma

Bu çalışmada odak grup görüşmesi tekniğinden yararlanılmıştır. Görüştüğümüz kişiler, ailelerinin göçtüğü Avrupa ülkelerinde doğmuş, büyümüş ve yaşadıkları ülkelerde bir takım sorunlarla karşılaşmış kişilerdir.

Görüşmeler internet üzerinden mesajlaşarak ve telefonla görüşülerek yapılmıştır. Çalışma kapsamında görüşülen 9 kişiye, yurtdışında maruz kaldıkları adaletsizlik, ayrımcılık, dışlanma ve kültürel olarak kabul görmeme noktasında Türk-Avrupalı farklılaşması ve çatışmasına ilişkin sorular, çatışmanın nedenlerini ortaya koyabilecek şekilde yöneltilmiştir.

Katılımcılardan 1980 doğumlu Medine Mus, Almanya’nın Hamburg kentinde dünya gelmiş. Türk ve Müslüman olması dolayısıyla bugüne kadar hiçbir sıkıntı yaşamadığını belirten Medine, Türk örf ve adetlerini Almanya’da da devam ettirdiğini ve kendi kültürünüze göre yaşarken toplumdan tepki almadığını söyledi. Avrupa toplumuna uyum sağlamak adına özel bir gayret sarf etmediğini dile getiren Medine, yaşadığı şehirde Müslüman Türklerin kendi aralarında örgütlenmeleri gibi bir durum söz konusu olmadığını belirtti.

Fransa’nın Montmorency kentinde dünya gelen, 1993 doğumlu Nisanur Tokbilgin, Türk olması dolayısıyla ayrımcılığa maruz kalmadığını ancak lise zamanlarında, Katolik lisesinde okuduğu için öğretmenleri tarafından ayrımcılığa uğradığını ancak çok ağır muamele görmediğini söyledi. Müslüman

olduğu için (okulda, restoranlarda vs.) helal yiyecek bulmakta zorlandığını belirten Nisanur, genelde balık yemeyi tercih ettiğini ifade etti.

Türk kültürünü tamamen devam ettirdiklerini vurgulayan Nisanur, eve geç gitmesinin veya geceleri dışarıya çıkma izninin olmamasının, anne-babasının evinde kalıyor olmasının arkadaşlarını çok şaşırttığını belirtti. Fransız toplumunun soğuk bir yapısı olduğunu dile getiren Nisanur, Avrupalıların Türk yemeklerine hayran olduğunu ve Türk kültürüne, Türklerin samimiyetine, sıcaklığına ve korumacılık anlayışına şaşırdığını anlattı.

Nisanur, “Avrupa toplumuna entegre olmak adına özel bir gayret içinde buldunuz mu?” sorusuna, “Fransa’da doğup büyüdüğüm için, doğduğumdan beri hem Fransız hem Türküm. Daha doğrusu evde Türk kültürü, evin dışında da Fransız kültürüyle büyüdüğümden Fransızca genel kültür seviyem çok düşüktü. Evde sadece Türkçe konuşuluyor ve Fransız kültürü dışlanıyor. Dili okulda öğrendim ve haberleri, ülkenin tarihini, politikasını, müziklerini, genel anlamda Fransız kültürünü kavramak için çok çaba sarf ettim.” yanıtını verdi.

Müslüman Türklerin kendi aralarında örgütlenmeleri gibi bir durum söz konusu olup olmadığı ve bunun Avrupa toplumuna yansımaları ne şekilde olduğu sorusuna Nisanur, “Maalesef kendilerine bir duvar örüyor, dışarıyla ilişkilerini kesiyorlar. Aslında elbette Türklerin birbirleriyle kaynaşmasını destekliyorum fakat sadece kendi aralarında olmayıp, dışarıya da açık olmaları gerektiğini düşünüyorum. Başka kültürlerden, başka dinlerden gelen insanlar ancak ufkumuzu acar ve kültürü tanıtmayı sağlar. Fransızlar, Türklerin içe kapalı bir toplum olduğunu ve kimseyle karışmadığını söylüyor. Ayrıca, Türklerin sadece kendi aralarında evlenme nedenlerini soruyorlar.” şeklinde cevap verdi.

Görüşmeye Fransa’nın Paris kentinden katılan 1995 doğumlu Beyzagül Tokbilgin, Katolik bir okulda okumuş olmasına rağmen her hangi bir ayrımcılığa maruz kalmadığını aksine arkadaşlarının kendisine karşı çok anlayışlı olduğunu söyledi. Müslümanlar konusunda önyargılı olan arkadaşlarının kendisine sorular yönelterek bu konudaki yanlış fikirlerinden arındığını dile getiren Beyzagül, Türk örf ve adetlerini ailesinden öğrendiği şekilde devam ettirdiğini belirtti. Hem Türk hem Fransız kültüründen etkilenecek büyüdüğünü söyleyen Beyzagül, farklı kültürden olması dolayısıyla Fransızlardan tepki gördüğünü ancak onların da Türk kültürünü tanımasıyla sorun kalmadığını anlattı. Beyzagül, özel bir gayret sarf etmemiş olsa da içinde bulunduğu yabancı toplumuna entegre olmak için ister istemez çaba gösterdiğini söyledi.

Müslüman Türklerin kendi aralarında toplandıklarını belirten Beyzagül, “Türk toplumu çok kapalı bir toplum olduğu için sadece kendi aralarında toplanıyor ve diğer insanlarla az irtibat kuruyor. Bu durum iki ayrı toplumun birbirini tanımasına ve Türk kültürünün tanıtılıp yayılmasına engel oluyor.” dedi.

Araştırmaya Belçika’dan katılan Şerife Çayırılı, 1971 Ankara doğumlu lakin küçük yaşta, iki kuşaktır Gent kentinde yaşayan göçmen bir aileye gelin olarak gitmiş. Şerife, ev hanımı olması, iş ve çalışma ortamından uzak yalıtılmış bir hayat yaşaması dolayısıyla herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadığını söylese de (“Bu haksızlıklara karşı çıkan çok sayıda ahlaklı Flamanı tenzih ederek söylüyorum” diyerek) eşinin ve Belçika doğumlu çocuklarının hem iş hem okul ortamında gizli yahut aşikâr çeşitli ayrımcılıklarla karşı karşıya kaldığını belirtti.

“Elimizden geldiğince Müslümanca yaşamaya, örf ve geleneklerimizi yaşama yaşatma çabası içinde olduk. Tepki aldığımızı söylemek insafsızlık olur. Toplumun alışık olmadığı farklılıklar, zaman içinde sebepleri anlatıldığında kabul gördü. Buna en çarpıcı örnek Kurban bayramıdır. Kurban ibadeti kesim yerleri olmadığı için önceleri problem olmuş, şimdi ise bayram öncesi özel broşürlerle belediyeler ve çiftlik sahipleri kesim yerleri ilan ediyor. Esasen zamanında yaşanan problemler iletişim kazası da diyebiliriz. Bayram kutlamaları, şölenler tanıtım çalışmaları sivil kuruluşlarca destekleniyor. Şu an Hıdırellez şenliklerimiz bile ortak programlarla kutlanıyor. Aslında sorun resmi sistem ve ırkçı faşist zihniyetli insanların davranışlarının bir araya geldiği yerlerde karşımıza çıkar genellikle burada. Sivil toplumda öyle abartılacak hoşgörüsüz bir ortam yoktur.”

Kendisinin ve yakın çevresinin bütün mücadelesinin yıllarca entegre bir toplum olmak olduğunu dile getiren Şerife, şimdiki zamanda elli yıllı geride bırakmış ve dördüncü nesli dünyaya gelmiş bir toplum olarak artık kendi içlerinde değer kaybı yaşanmadan yeni nesilleri koruma çabasına düştüklerini söyledi. Flaman toplumla asgari müşterekteki ortak değer yargılarıyla birlikte yaşamak konusunda yapılmadık bir şey kalmadığını belirten Şerife, “Bugünkünden farklı ne uzayacak ne de kılacak bir çalışma olamaz.” dedi.

Türklerin kendi arasında örgütlenmesiyle ilgili soruya yanıt veren Şerife, “Çalınacak kapıları bildikten sonra legal olan her türlü faaliyet, belediye ve sivil toplum kuruluşları tarafından destek görüyor. Lobicilik çalışmaların negatif bir yansıması olduğunu düşünmüyorum. Bu konuda gayet olumlu tepkiler alıyoruz çevremizden. Bu şimdilik böyle ama ilerleyen zaman ne getirir bilinmez.” ifadesine yer verdi.

Belçika'nın Limburg kentine bağlı Leopoldsburg semtinde, 1994'te doğan Betül Başlık, “Türk ya da Müslüman olmanız dolayısıyla, bugüne kadar her hangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı?” sorusuna, bunun sıklıkla karşılaştıkları bir durum olduğunu, bilhassa iş başvurularında dini sembol olarak görülen başörtüsüyle iş yerlerine kabul edilmediklerini söyledi. Betül, “Bunun sadece Müslümanlara özgü bir kural olmadığını, haç işareti takan bir Hristiyan'a da aynı şekilde muamele ettiklerini söylüyorlar. Fakat bunun bahane olduğunu düşünüyorum. Türk olduğum için değil Müslüman olduğum için ayrımcılığa maruz kalıyorum. Diğer yandan, Türklere ev kiraya vermek istemediklerini duyuyoruz.” ifadelerine yer verdi.

Betül, “Türk örf ve adetlerini yaşadığınız ülkede devam ettirdiniz mi? Kendi kültürünüze göre yaşarken Avrupa toplumundan tepki aldınız mı?” sorusuna, “Biz Türk örf ve adetlerimize göre yaşıyoruz ve bunu Avrupalılar görüyor, hissediyor. Bazen tepki alıyoruz. Düşünce ve tarz farkımız oluyor. Bazen de Türkçe konuştuğumuz için bize tepki gösteriyorlar. Çoğunlukla ‘Eğer bize uyum sağlamayacaksanız ülkenize dönseniz sizin için daha iyi olmaz mı?’ şeklinde yorumlar alıyoruz. Kimisi laf arasında, kimisi direk yüzümüze karşı söylüyor.” cevabını verdi.

“Avrupa toplumuna entegre olmak adına özel bir gayretiniz oldu mu?” sorusuna, Betül, “Ben bir öğrenci olarak sürekli Avrupalıların içindeyim. Onların düşünce yapısını, ülke gidişatını ve toplumda nelerle uğraştıklarını takip etmek için onların toplantılarına katılıyorum yahut onlarla bir arada oluyorum. Yani elimden geldiği kadar toplumun içine karışmaya çalışıyorum. Onlarda bu gayretimi(zi) pozitif olarak yorumluyorlar. Böylelikle biz onlara onlar da bize uyum sağlamak için elinden gelenini yapıyor. Her toplumda böyle olduğunu söyleyemem fakat okul çevremden ve yabancı arkadaş çevremden güzel tepkiler alıyorum.” yanıtını verdi.

Müslüman Türklerin kendi aralarında örgütlenmeleri gibi bir durum söz konusu olup olmadığı sorusuna, Türklerin her fırsatta bir araya geldiğini, birbirlerini gurbette kardeş gibi gördüğünü ve Türklerin genellikle aynı mahallelerde oturmaya gayret ettiğini, Avrupalıların ise bu durumu fark ettiklerinde kendilerine sürekli diğer milletlerle iç içe olmaları gerektiğini söylediğini dile getirdi.

Belçika'nın Limburg vilayetine bağlı Genk kentinden Talia Özçelik, 1994 doğumlu. Avrupa'nın ilk İmam Hatip Lisesi mezunlarından. Yöneltiğimiz soruların hepsine sırasıyla, “Türk veya başka bir ırktan olmak pek önemli olmuyor; önemli olan yabancı ve Müslüman olmak. Türk veya Arap veya Afrikalı buradaki insanların gözünde yabancı ve Müslüman olmak için yeterli. Evet, maalesef burada, Müslüman olduğumuz için zaman zaman ayrımcılığa uğruyoruz. Bu hastanede, okulda, üniversitede, çarşıda, mağazada her tarafta karşımıza çıkabiliyor. Buraya gelen ilk nesil örf ve adetleri devam ettirmeye çalışmışlar, cami, cemiyet ve dernekler kurup bunları koruyup ileriki nesillere aktarmaya çalışmışlar. İkinci nesil de biraz bozulma ile beraber de olsa birinci neslin ardından gitmiş diyebiliriz. Üçüncü nesil için aynı şeyleri söylemek biraz daha zor. İlk nesillerde ne kadar örf, adet ve dine bağlılık varsa bu da genelde aileden aileye geçmiş ve bir şekilde korunmaya çalışmış. Ama bozulan ailelerden sonraki kuşaklara çok fazla şey geçmemiş. Kültürümüz burada Avrupalıların, tabi ki ırkçı olmayanların genelde ilgisini çekiyor ve Türkler de her fırsatta onlara ellerinden geldiğince kendi örf ve adetlerini tanıtmaya çalışıyor. Entegre olmak için özel bir gayrete gerek kalmıyor son zamanlarda. İster istemez şimdiki kuşaklar çoktan entegre oldular bile. Türkiye'de olduğu gibi burada da çeşitli cemiyetler ve dernekler var bunlara ne kadar örgüt demek doğru olur bilemiyorum. Çeşitli cemaatler, kültür dernekleri, kahveler

veya aynı memleketten olan insanların oluşturduğu dernekler hatta futbol kulüpleri de mevcut. Şahsım adına, normal bir Avrupalı Türk ve başka Müslüman ırk arasında ki farkı dahi ayırt edemiyorlarken, Türklerin kendi aralarındaki farklı toplulukları ayırt etmeleri pek mümkün gibi gözüküyor.” yanıtlarını verdi.

Belçika'nın Limburg eyaletine bağlı Lommel şehrinden, 1980 yılında dünyaya gelen Turgay Birinci, sadece isminin yabancı olmasının bile dışlanmaya maruz kalması için yeterli olduğunu söyledi. Yaşadığı bir olayı örnek veren Turgay, “Bir iş başvurusunu kendi ismimizle yaptığımız zaman aldığımız ret cevabına karşılık, aynı başvuruyu (denemek için) sadece ismimizi değiştirerek (yerli isimle) yolladığımızda olumlu cevap alabiliyoruz.” dedi.

Türk örf ve adetleriyle ilgili soruya cevap veren Turgay, bazı dinimizde de yeri olmayan örf ve adetlerin Müslümanları zor durumda bıraktığını belirterek, “Zira bir Avrupalıya göre yaptığımız her hareket inancımızdan kaynaklanıyor.” ifadesine yer verdi.

Turgay, sorduğumuz sorulardan yola çıkarak, kendi değerlerinden ödün vermeden her ortama girdiğini ve kendini kabullendirdiğini belirtti. Sadece Müslüman Türklerinin değil her etnik topluluğun guruplaştığını söyleyen Turgay, “Bizleri tanımadıkları için entegre olamadığımızı, asosyal topluluklar olduğumuzu düşünüyorlar. Ve bazen de maalesef kötü örneklerden yola çıkarak bizim onlar için tehdit oluşturabileceğimizi düşünüyorlar ama bizi tanıdıklarında bu önyargılarının çoğu ortadan kalkıyor. Bu sebeple biz Türklerin (Müslümanların) hem kendimizi hem de dinimizi onlara doğru tanıtabilmek için kendi değerlerimize sahip çıkarak onlarla iç içe yaşamayı öğrenmemiz gerekiyor. Şu anda Avrupa’da yaşanan en büyük sıkıntılardan birinin bu olduğunu düşünüyorum.” dedi.

Belçika'nın Limburg eyaletine bağlı Maasmechelen şehrinden, 1985 yılında doğan Muzaffer Turan, Belçika’da aşırı sağcılık ve tahammülsüzlük çoğaldığından dolayı ayrımcılığa maruz kaldıklarını söyledi. Müslüman bir Türk genci olarak toplumda her zaman kendimizi kabullendiremediklerini belirten Muzaffer, sorunun aslında ırkçılıktan ziyade daha çok anti din anlayışı olduğunu dile getirdi. “Asimile olmadıktan sonra Belçika’da yerlilerin bence yaklaşık yüzde 25’i tarafından kendini kabul ettiremiyorsun.” dedi.

Türk örf ve adetlerini Avrupa toplumu içinde sürdürmeye gayret ettiklerini söyleyen Muzaffer, Türklerin çoğunlukta olduğu bir semtte yaşadıkları için bu konuda çok sıkıntı çekmediklerini, Flaman komşularına kendi örf ve adetlerini öğrettiklerini ve bazen ciddi tepkilerle karşılaştıklarını kaydetti.

Muzaffer sorularımıza şöyle cevap verdi: “Yaşadığımız ülkeye entegre olmak için özel bir şey yapmaya gerek yok. Ülkenin lisanını ve kültürünü öğrenmek her ülke vatandaşın yapması gereken bir şey. Tabii kültürü öğrenmek o kültürden olmak anlamına gelmez. Toplumla faydalı olabilmek, ırk din mezhep vs. ayrımı yapmadan, her bireyin görevidir. Müslüman Türk sivil toplum kuruluşları gün geçtikçe büyüyor çünkü Avrupa’da Müslüman nüfus çoğalıyor. Bu kuruluşların ayrı ayrı hedefleri olsa bile, asıl gayeleri dinimizi ve kültürümüzü gelecek nesillere öğretmek. Bu da Avrupa’da zaman zaman hoş karşılanmıyor. Maalesef Türk sivil toplum kuruluşları henüz bir araya gelip bilhassa dinimizi rahatça yaşamak için ele ele verip beraber çalışma yapamadılar. Bir kız evladımız okula başörtüsüyle gidemiyor. Bir Müslüman bayan iş yerinde başörtüsü takamıyor. Bir işçi veya memur namazlarını rahatça kılamıyor. Bu tür sıkıntılara çözüm bulmak isteyen kuruluşlar var fakat tek başlarına hareket ettikleri için başarılı olamadılar. Bu tür sıkıntıları gidermek için yerel lisansı düzgün şuurlu encümenler veya milletvekilleri henüz yok gibi.”

Son olarak, çalışma kapsamında hazırladığımız sorulara yanıt veren Eğitimci Ramazan Başlık, 1989 yılında 27 yaşındayken, İskenderun’daki öğretmenlik görevinden istifa ederek gittiği Belçika’da, kendisinin ve orada doğan 4 kızının karşılaştığı zorlukları, Avrupa ülkelerinin ilk göç aldığı yıllardan bu yana yaşanan konjonktürel dalgalanmaları cevaplarıyla özetledi.

Soru – 1: Türk ya da Müslüman olmanız dolayısıyla, bugüne kadar her hangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı?

Cevap – 1: Aslına bakarsanız maalesef buraya geldiğimden beri kendimi hiç bir zaman kabul edilmiş hissetmedim. Bazen kendi kendime bende mi problem var acaba diye düşünmekten geri kalmadım. Ama gittiğiniz yerde size sürekli yabancı davranılıyor ve ayrımcılık yapılıyorsa siz de artık mecburen kendinizi yabancı hissediyorsunuz. Biz oturduğumuz mahallede yabancı, çarşıda pazarda yabancı, çocuğumuzun okulunda yabancı olmaktan bir türlü kurtulamadık. Buraya göç edeli yarım asır olmasına rağmen hala ülkenin insanları tarafından kabul edilmiş değiliz.

Ayrımcılıkla ilgili başımıza bir değil, onlarca olay geldi elbette. Ancak bunlara alıştık artık. Buna rağmen yine de insanı derinden etkileyen olaylarda olmuyor değil. Bugüne kadar beni derinden etkileyen ayrımcılığa maruz kalma olayını sizinle paylaşmak isterim. Çünkü bu mesele benim için boş ver diyebileceğim bir mesele değil. Çocuğumun, dolayısıyla geleceğimin etkilendiği bir olay olduğu için beni derinden üzmüştür.

Kızım anaokulunun son sınıfına gidiyordu. Okulun sonuna doğru bir gün arabayla yolda giderken kızımın trafik tabelalarını okuduğunu gördüm. Annesine: “Sen harfleri öğrettin mi?” diye sordum, “hayır” dedi. Meseleyi öğretmenine açtık; “Olamaz, siz yanlış değerlendirmişsinizdir” dedi. Ama sonunda o da kabul etti. Anaokulunun diploma şöleninde kızımın sınıfındaki çocukları masal dinleyen, kızımı da masal okuyan olarak hazırlamışlar. Kızım kitaptan masal okudu, arkadaşları dinledi. Program sonunda okul müdürü gelen ailelere kızımın ezbere masal anlatmadığını, kitaptan okuduğunu söylediğinde çok istekli olmayan bir alkış aldı. Normal şartlarda böyle bir çocuk özel ilgilenilecek çocuklar arasına alınarak eğitilmelidir. Bütün ülkelerin eğitim sisteminde bu böyledir. Ama ben başımıza geleceği tahmin ederek hanımına kızımın gideceği ilkokula giderek müstakbel öğretmeniyle görüşmemiz gerektiğini, çünkü bu durumu bilmezse kendisini rahatsız edebileceğini ve kızıma karşı yanlış bir harekette bulunabileceğini söyledim. Hanımım anaokulundan mutlaka bilgilerin ulaştırılacağını düşünüyordu. Buna rağmen benim ısrarımla öğretmenle konuşmaya gittik. Öğretmen hanıma durumu izah ettiğimde küçümseyen bir eda ile kendisine bir bilgi verilmediğini, bizim de yanlış görmüş olabileceğimizi söyledi. Şahsımın da bir eğitimci olduğumu söylemem rağmen maalesef sadece dinledi. Okul başlamasından sonra ise kendisi bizi arayarak kızımı ikinci sınıfların Hollandaca dersine vereceğini ve bununla ilgili müsaade istediğini, bir ay sonrasında ise ikinci sınıfında düşük seviye geldiğini, üçüncü sınıflarla birlikte ders göreceğini söyledi. Ama bütün bunlara rağmen kızım özel bir ilgi görmedi. Acaba bir Belçikalı çocuk olsaydı böyle mi davranırlardı? Siz de bilirsiniz ki, bu tip öğrenciler yetenekleri keşfedilerek ona göre eğitim görmezlerse sonradan çok kötü bir duruma düşebilirler. Onca müdahalemize rağmen maalesef korktuğumuz başımıza geldi.

Soru – 2: Türk örf ve adetlerini yaşadığımız ülkede devam ettirdiniz mi?

Cevap – 2: Şahsım, ailem ve çevrem olarak inanç, örf, adet ve anelerimizi korumak için bütün gücümüzle gayret gösteriyoruz. Bunun bizim kimlik ve kişiliğimiz olduğunu ve kaybettiğimiz takdirde asimile olacağımızı biliyoruz. Bu nedenle geldiğimizden beri hiçbir zaman değerlerimizden taviz vermedik ve çocuklarımıza da değerlerimizi aktarmak için gerekli tedbirleri almaya gayret gösterdik.

Soru – 3: Kendi kültürünüze göre yaşarken Avrupa toplumundan tepki aldınız mı?

Cevap – 3: Bu tepkiyi sadece bakışlarla izah etmek mümkün değildir. Demokrasi ve özgürlüğün beşiği olduğu ülkeler diye bilinen Avrupa ülkelerinde insanların inançlarının kanunlarla kısıtlanması bunun kesin bir delili değil midir? Bir tarafta bütün çıplaklığını ortaya koyan insanların özgürlüğü olduğu iddia edilerek yolları açılırken, inandığı için burka giyen insanların giydiği elbise nedeniyle cezaya çarptırılması, inandığı gibi giyinen Müslümanların okullara ve çalıştıkları iş yerlerine kendi kıyafetleriyle giyimlerinin yasaklanması bunun en büyük örnekleri değil midir? İnsan hakları sadece Avrupalılar için mi var?

Soru – 4: Avrupa toplumuna entegre olmak adına özel bir gayret göstermeniz gerekti mi?

Cevap – 4: Avrupa’da entegre ve asimile kelimeleri kasıtlı olarak hep oynandı ve yer değiştirdi. Biz entegrenin insanların kendi inanç ve kültürleriyle birlikte yaşarken, hangi inanç ve kültürden olurlarsa olsunlar içinde bulunduğu toplumun insanlarıyla karşılıklı saygı ve anlayış içinde birlikte yaşamaları olduğuna inanıyoruz. Ama burada entegre böyle algılanmıyor. Buradaki algılama ise kişi Avrupa’nın

inanç ve kültürünü kabul ederek yaşarsa entegre olmuş demektir. Aksi takdirde hep öteki olarak kalmaya mahkûmdur. Bunun entegre değil, asimile olduğu da açıkça görülmektedir. Kısacası Avrupa bizim ülkelerine entegre olmamızı isterken aslında mutlaka asimile olmamız gerektiğini söylemeye çalışmakta ve bunun için de gelecek nesillerimiz üzerinde planlar ortaya koymaktadır. Bu nedenlerden dolayı entegre olmak için özel bir gayretimiz hiç olmadı. Çünkü biz asla kendimiz olarak kabul edilemeyeceğimizi anladık.

Soru – 5: Müslüman Türklerin kendi aralarında örgütlenmeleri gibi bir durum söz konusu oluyor mu?

Cevap – 5: İnsan sosyal bir varlıktır. Nerede yaşarsa yaşasın mutlaka birlikte yaşama ihtiyacı hisseder. 1960’larda Avrupa’ya gelmeye başlayan Türkler de belli bir dönem yalnız yaşamış, ihtiyaçlarını kendileri karşılamaya çalışmışlar. Ama bunun olamayacağını görmek kısa bir süre almış. Düşünce yapılarına göre kendi örgütlerini kurmaya başlamışlar. Şu anda Avrupa’daki Türklerin küçüklü büyüklü birçok örgütü bulunmakta, bu örgütler kuruluş amaçlarının uygun olarak faaliyet yapmaktadır.

Soru – 6: Oluyorsa, bunun Avrupa toplumuna yansımaları ne şekilde oluyor?

Cevap – 6: Avrupa ülkeleri kurulan her örgütü yakından izlemeye almaktadır. Bunların içindeki özellikle dini yapılanmaları olan güçlü olanlarını daha yakından izleme ihtiyacı hissetmektedir. Aslında bana göre bunu çok fazla da yadırgamamak gerekir. Her ülke kendi içindeki bu türlü yapılanmaları ülkelerini korumak adına izlemek zorundadır. Ancak bunu yaparken olmayan fiilleri olma tehlikesi varmış gibi göstererek bu örgütlere baskı yapmak doğru değildir. Maalesef özellikle destekçileri güçlü dini kuruluşlar üzerinde bu baskıların yapıyor olduğunu görmek düşündürücüdür.

4. Sonuç

İleri sürülen hipotezdeki savların doğruluğu, odak grup görüşmesi tekniğiyle görüşleri alınan kişilerin verdiği bilgilere dayanılarak doğrulanmıştır.

Görüşmecilerin verdiği bilgiler, Avrupalılarla sosyalleşme yolunu tercih etmeyen Türklerin, onlar hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları, diğer yandan Avrupalıların da yeterince tanımamaları dolayısıyla Türklere karşı ön yargılı yaklaşıtlarını düşündürmektedir. Bu durum kentsel ortamlarda ekonomik rekabetin de etkisiyle zaman zaman gerilimlere, çatışmalara yol açmaktadır. Durumun düzeltilmesi her iki toplumun birbirlerine bakış açılarını gözden geçirmesiyle mümkündür.

Çalışma, Avrupa’da Türk gençlerinin çocuklarını geçirdikleri aile ile gençliklerini geçirdikleri okul ve dış çevre arasındaki farklılıklar, toplumsallaşma sürecinde bazı sorunlara yol açtığını ortaya koymaktadır. Yeni nesil yaşadığı yabancı toplumun değerlerini, normlarını, yaşama koşullarını öğrenirken, bunlardan farklı olan ailelerinin değer ve semboller sistemi arasında zaman zaman problem yaşamaktadır (Perşembe, 2006:82).

Lewis Coser’a göre çatışma, insanların önüne “negatif bir referans grubu” koyarak kendi kimlikliklerinin bilincine varmasını sağlamaktadır. Coser, sosyal sistem içindeki küçük çatışmaların toplumu dengede tuttuğunu ve küçük çatışmaların, kişi ve grupların sistemin bütününe tahrip edecek büyük çatışmalara girmesine mani olduğunu belirtmektedir.

Diğer yandan, toplumsal sınırları belirgin hale getiren din, kültürel yapıyı inşa eden en önemli faktörlerden biridir. Dil, taşıdığı sembol ile pratiklerle ve dahi ortak tarih, etnisite ve coğrafyayla toplumların kültürel kimliğin vazgeçilmez unsurudur (Fox ve Sandler, 2005:294). Avrupa toplumu ile Müslüman Türkler arasındaki en belirgin ayırım “din” olmuştur. Toplumların kimlik ve özel mensubiyet duygusu geliştirmelerinde en önemli faktörlerden biri olan din, topluluk ile o topluluğun dışında kalan bireyler arasına esnek yahut keskin sınırlar koymaktadır (Aydınlı, 2010:187-215).

Günümüzde her ne kadar, Avrupa’ya göç eden Türklerin yaşadıkları uyum süreci, göçün ilk yıllarındaki kadar çetin değilse de yapılan çalışmalarda Avrupa toplumundaki Türklerin, dini yaşayış, ibadetler, kültürel tutum, ön yargılar, dil sorunu ve yabancı düşmanlığı gibi pek çok sorunla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, asimilasyon, adaptasyon ve hatta marjinalleşme gibi sosyo-kültürel sorunların yaşandığı dönemlerde din unsuru daha da ön plana çıkmaktadır (Yavuz, 2013).

Özellikle 11 Eylül sonrasında, yabancı ve Müslüman düşmanlığı İslam karşıtlığı (İslamofobi) ile yeni bir boyut kazanmıştır. Bu durum Avrupa ülkelerindeki Müslüman nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan Türk vatandaşlarını da doğrudan olumsuz etkilenmektedir.

“Avrupa’da ikamet eden bilhassa ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler üzerinde yapılan bazı araştırmalarda, her ne kadar dini bilgilerindeki eksikliklerinden dolayı temel bazı dini ibadetleri yerine getiremeseler de büyük çoğunluğun din ve Allah inancına sahip olduğu ve kimlik referansları arasında dinin önemli bir yer bulduğu tespit edilmiştir. Aynı araştırmada, dini inançların aktarılmasında aile ve yakın çevre birinci derecede önemli rol oynarken, medya ve kamuoyundaki olumsuz imajlar gençlerin İslam’a bakışını olumsuz etkilediği ve dindarlığın Türk gençleri arasında sembolik bir kavram olduğu belirtilmiştir.”(Kocabıyık, 2006)

Türk vatandaşlarının yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları en büyük problemlerden biri de dil sorunudur. Özellikle yeni neslin yaşadığı yabancı toplumun kültürüne uyum sağlaması, dile ait sorunların ortadan kaldırılmasına bağlıdır. Toplumları oluşturan bireylerin kendi öz kimlikleriyle yaşadıkları topluma uyum sağladıkları sosyo-kültürel bütünleşme sürecinde, buldukları toplumla ortak duygu ve değerler üretmesi bir takım çabalara bağlıdır.

Türklerin yaşadıkları topluma uyum sağlamaları ve küreselleşen dünya şartlarında donanımlı olmaları için hem anadilleri olan Türkçeye hem de yaşadıkları ülkenin diline aynı derecede hâkim olmaları gerekmektedir. Türk hükümeti, göç alan ülke makamlarıyla işbirliği çerçevesinde bu ülkelerdeki okullarda Türkçe anadili eğitimi vermek üzere Türk öğretmenler göndermektedir (www.mfa.gov.tr).

Türkiye’ye Avrupa Birliği’nin kapılarını açacak yollardan biri de ülkemizin savlarını, gerçeklerini uluslararası arenada doğru yöntemler kullanarak savunmak, karar alma mekanizmalarındaki kişileri ikna etmek adına göç alan ülkelerde lobicilik faaliyeti yürütmektir (Yılmaz, 2009).

Ortak hedeflerin belirlenmesi, ön yargıları yıkacak tanıtım faaliyetlerinin organize edilmesi ve lobicilik faaliyetlerinin artırılmasıyla Avrupa’nın Türklere bakış açısı büyük oranda değiştirilebilir. Müslümanların dinlerini diledikleri şekilde yaşama haklarının Avrupa toplumunda sağlanması için sivil toplum kuruluşlarının birlikte hareket edilmesi gerekmektedir. Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) lobicilik faaliyetleriyle yaşadıkları ülkedeki karar alma mercilerini etkileyebilmeleri, Türk vatandaşların küresel anlamda söz sahibi olmasına ve dini vecibelerini özgürce yerine getirmelerine yardımcı olacaktır.

Avrupa’da yaşayan Türklerin Türkçeyi gelecek nesillere aktarabilmeleri için sadece okullarda verilen Türkçe dersleri yeterli değildir. Zaten tüm ülkelerde ve tüm okullarda Türkçe dersi de verilmemektedir. Örneğin Hollanda önce Türkçe öğretmenlerinin maaşlarını kendisi ödeyeceğini ilan etmiş ve bir süre bu şekilde çalışılmış, sonra da ihtiyaç olmadığı gerekçesiyle Türkçe derslerini tümüyle kaldırmıştır. Almanya’nın bazı eyaletlerinde de mevcut uygulamada Türkçe öğretmenlerinin maaşları eyalet eğitim bakanlıkları tarafından verilmektedir. Diğer bir sorun ise Türklerin Türkçe derslerine çocuklarını göndermemeleridir. Bütün bunlardan yola çıkıldığında aslında Türkçe konusunu Türkiye devletinin değil, Avrupa’da yaşayan insanlarımızın bir hakkı gereği STK’ların takip etmesi daha verimli bir çalışmayı ortaya koyacaktır. Aileler de STK’lar aracılığıyla Türkçe’nin önemi konusunda uyarılacak ve yönlendirilecektir.

Lobicilik faaliyetleri için Türkiye Devleti’nin veya STK’ların tek başına çalışmaları yetersiz kalmaktadır. Türkiye Devletinin lobicilik çalışmalarını yapabilecek STK’ları buna yönlendirmeleri ve desteklemeleri gerekir. Bunun için yapılacak ilk iş lobicilik faaliyeti yapabilecek kişilerin STK’larla birlikte tespit edilerek desteklenmeleridir. Sonrasında ise Avrupa’daki yeni nesilimizin eğitim seviyelerinin artırılması için çalışma yapılmalıdır. Türkiye bu konuya maddi kaynak ayırmalı, STK’lar aracılığıyla zeki ve başarılı gençleri tespit ederek bunların eğitim süreçlerini desteklemeli ve takip etmelidir. Bu şekilde desteklenen gençlerin, buldukları STK’larda görev almalarına ve daha öğrenci iken birlikte yaşadığı toplumun ve devletin içinde söz sahibi olmalarına yardımcı olmalıdır. Belki biraz uzun sürebilecek bu sürecin sonunda yetişen gençler lobicilik faaliyeti için en uygun kişiler konumuna

geleceklerdir. Yani bugün değil yarınlar düşünülerek planlama yapılmalıdır. Böylece gelecekte yarınlarda Avrupa'yı temsil edecek karar mercilerindeki kişilerle üzerinde çalışma yaptığımız Türkler aynı okullarda birlikte okuyan, aynı seviyede toplumu tanıyan ve aynı makamlarda çalışan bir topluluk olacaktır. Böylece, kendi toplumunun haklarını savunabilen, kimlik ve kişiliğini, ana vatanını ve geçmişini unutmadan yetişen, Türkiye'nin muasır dünya devletleri içinde gereği gibi yerini almasına yardımcı olan bir nesil yetiştirilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

Aksoy, E. (2010). "Almanya'da Yaşayan Üçüncü Kuşak Türk Öğrencilerin Kimlik Algılamaları ve Buna Bağlı Olarak Karşılaştıkları Ayrımcılık Sorunları", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.

Aron, R. (1989). Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, (Çev.: Korkmaz Alemdar), İstanbul: Bilgi Yay., sy: 109-110. – Akt: Yaşar, M.R. "Çatışma Teorisi Bağlamında Depresyonun Sınıfsal Karakteri". Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, ISSN:1304-0278 Web: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000067906>

Aydınalp, H. (2010). "Sosyal Çatışma ve Din". Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2.

"Almanya'daki Türkiye kökenlilerin sayısı açıklandı", Web: <http://www.dw.com/tr/almanyadaki-t%C3%BCrkiye-k%C3%B6kenlilerin-say%C4%B1s%C4%B1-a%C3%A7%C4%B1kland%C4%B1/a-19495964>

"Almanya'ya göçün 40. Yılı", Web: <http://arsiv.ntv.com.tr/news/115944.asp>

Altıntaş, İ. (2008). Dış-Göç ve Din. İstanbul: Dem Yayınevi.

Bedirhan, Y. (2009). "Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşayan Türk Çocuklarının Kültürel Uyum Sorunları ve Çözüm Önerileri", Akademik Bakış, S. 16.

Coser, L.A. (2008). Sosyolojik Düşüncenin Ustaları, (Çev.Himmet Hülür-Serhat Toker-İbrahim Mazman), Ankara: De Ki Basım Yay.

Eren, S. (2007). "Göç, Toplumsal Değişme ve Din: Avrupa'ya Göç Eden Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme", C.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, S. 2.

Fox, J. –Sandler, S. (2005). "The Question of Religion and World Politics". Terrorism and Political Violence, 17, pp.294 – Akt: Halil Aydınalp. (2010). "Sosyal Çatışma ve Din". Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, s. 187-215.

Günay, Ü. (2003). "Göç, Din ve Değişme: Batı Avrupa'daki Türk İşçileri Örneği". Bilimname (3), sy: 35-64.

Karabağ, S. – Şahin, S. (2006), "Avrupalı Türklerin Jeopolitiği", Türk Yurdu, Sayı: 224, sy:18-21.

Kızılc¸elik, S. (1994). Sosyoloji Teorileri I-II-III, Emre Yayınları: Konya, sy:263. – Akt: Mavi, İ. “Çatışma Teorisi – Neo Marsizm” Web: https://www.academia.edu/4873771/%C3%87at%C4%B1%C5%9Fma_Teorisi

Kızılc¸elik, S. (2002). Sefaletin Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık. - Akt: Gölbaşı, H. - Mazlum, A. (2010). “Çatışma odağında Alevi-Sünni ilişkileri ve "öteki" algısı.” Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7:2. Web: <http://www.InsanBilimleri.com>

Kocabıyık, H. (2006). “Avrupa Birliği Süreci ve Batı Avrupa Türklerinin Türk-AB İlişkilerine Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Marx, K. (1962). “Preface to A Contribution to the Critique of Political Economy”. Karl Marx and Fredric Engels-Selected Works, V.I., Lawrence and Wishart, London, pp: 362-363.

Mavi, İ. (2011). “Çatışma Teorisi-Neo Marksizm” Web: <https://ibrahimmavi.wordpress.com/2016/02/04/catisma-teorisi-neo-marksizm/> / https://www.academia.edu/4873771/%C3%87at%C4%B1%C5%9Fma_Teorisi

Mengiler, Ö. (2005). Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü. Ankara: Platin Yayınları, sy: 17.

Mütevellioğlu, N.S. (2000). “Yurtdışına İşçi Göçünün 40. Yılına Doğru: F. Almanya'daki Türklerin Değişen Profili ve Sorunları”, Mülkiye, S. 222, s 71-72.

Nuran, M. - Güneş, T. - Beder, R. - Güneş, Ş.S. - Kalaycı, A.R. - Kaplan, M. (2005). “Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması”, Web: <http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/eskisite/files/almanya.pdf>

Oran, B. (2001). Küreselleşme ve Azınlıklar. 4. Basım, Ankara: İmaj Yayınevi, sy:70.

Pazarıcı, H. (2004). Uluslararası Hukuk. Ankara: Turhan Kitapevi, sy: 443.

Perşembe, E. (2006). “Almanya’da Türk Varlığının Bugünkü Görünümü ve Geleceği”. Türk Yurdu, Sayı: 224, sy:82.

Poloma, M.M. (1993). Çağdaş Sosyoloji Kuramları, (Çev. H. Erbaş), Ankara: Gündoğan Yayınları, sy:150-151.

Suğanlı, M. (2003), “Almanya’da Yaşayan ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nda Hesabı Bulunan Türklerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve İşçi Dövizleri”, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İşçi Dövizleri Genel Müdürlüğü, (Uzmanlık Yeterlilik Sınavı), Ankara.

Şahin, Y. (2013). “Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş”. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi. Cilt 1, no:1, sy:35.

TC Dışişleri Bakanlığı, “Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları”. Web: <http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler.tr.mfa>

Türkdoğan, O. (1977). “Batı Almanya’da Türk İşçilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı”. Dede Korkut Yayınları: İstanbul, sy:99. – Akt: Bedirhan, Y. (2009). “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşayan Türk Çocuklarının Kültürel Uyum Sorunları ve Çözüm Önerileri”. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sy:16. (Bu makale, 22- 23 Şubat 2008 tarihinde Belçika’nın Anvers şehrinde düzenlenen “I. Uluslararası Eğitim ve Kültür Bağlamında Avrupalı Türkler Kongresi”nde bildiri olarak sunulmuştur.)

Varlı, İ. (2010). “Asimilasyon mu, entegrasyon mu?” <http://www.birgun.net/haber-detay/asimilasyon-mu-entegrasyon-mu-12488.html>

Wallece, R.A.- Wolf, A. (2004) Çağdaş Sosyoloji Kuramları, (Çev. Leyla Elburz-Rami Ayz) İzmir: Punto Yayıncılık – Akt: Mavi, İ. (2011). “Çatışma Teorisi-Neo Marksizm” Web:

<https://ibrahimmavi.wordpress.com/2016/02/04/catisma-teorisi-neo-marksizm/>
https://www.academia.edu/4873771/%C3%87at%C4%B1%C5%9Fma_Teorisi

Wallace R.A.- Wolf, A.W. (2012). Çağdaş Sosyoloji Kuramları, (Çev. Leyla Elburz-Rami Ayaz), İzmir: Punto Yayıncılık, sy:191. Via Coser, L. (1956). “The Function of Social Conflict”. New York: The Free Press

Yavuz, S. (2013) “Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa’da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research Cilt: 6 Sayı: 26 www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

Yılmaz, T. (2009). “Türkiye’nin Kullanmadığı Stratejik Güç; Lobcilik...”. Web: http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1109/turkiyenin_kullanmadigi_stratejik_guc_lobcilik

“Yurt dışına göç eden işçilerin ve ailelerinin yaşadıkları sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge (10/276)” Web: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=21186&P5=H&page1=40&page2=40

Zarzavatçioğlu, E. (2014). “Scheinhardt’ın “Drei Zypressen” Adlı Eseri Işığında Almanya’da Yaşayan Türk Gençlerinin Kimlik Problemleri ve Bu Problemlere Yönelik Çözüm Önerileri”. TÜRK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi Yıl:2, Sayı:3, sy:123-134.

Zenooz, S.S.J. “Güney Afrika’daki topluluklarda bir çatışma çözme mekanizması olarak Kabile” Web: <http://ulusaltezmerkezi.com/guney-afrikadaki-topluluklarda-bir-catisma-cozme-mekanizmasi-olarak-kabile/10/>